

RADU POPA
1933–1993

RADU POPA

1933 — 1993

La 12 februarie 1993, după o scurtă dar grea suferință, s-a stins din viață dr. Radu Popa. Disparația sa a surprins cercetarea arheologică românească într-un moment de cumpănă, când, poate mai mult ca altădată, experiența, probitatea științifică și morală ale celui care a fost Radu Popa erau necesare efortului de ieșire dintr-un coșmar de decenii.

Născut la Cluj în 23 iulie 1933, într-o familie de intelectuali ardeleni, Radu Popa și-a început studiile secundare la Sighișoara, terminându-le apoi la București. În 1951 devine student al Facultății de Istorie a Universității din București, într-o vreme în care, deși regimul comunist tocmai începuse brutala distrugere a valorilor culturale și umane, a mai putut beneficia de prezența la catedră a unor profesori ca Ion Nestor, Dionisie Pippidi, Mihai Berza, continuatori ai tradițiilor istoriografice românești antebelice. Încă de pe băncile facultății Radu Popa s-a simțit atras de arheologia și istoria medievală, începându-și ucenicia sub conducerea prof. Ion Nestor, la Suceava, pe șantierul-școală al arheologiei medievale românești. În 1956, după absolvirea facultății, Radu Popa a fost angajat la Muzeul de Artă al României, unde, vreme de peste 6 ani, a avut prilejul să-și adâncească cunoștințele de istorie a artei și a arhitecturii medievale, concomitent cu participarea statornică la săpături arheologice. Totodată, între 1957 — 1962, a absolvit și Facultatea de Drept.

În 1963 devine cercetător științific la Institutul de Arheologie din București. Din acest moment Radu Popa își începe cu adevărat activitatea de cercetător, de arheolog medievist, pe care o va susține fără întrerupere vreme de trei decenii. Atenția și-a îndreptat-o din capul locului către evul mediu timpuriu, preocuparea de căpetenie fiindu-i Transilvania, ținutul natal, dar și cel asupra căruia controversale istorice erau dintre cele mai acute. Anii '60 au reprezentat pentru Radu Popa perioada acumulării unei bogate experiențe, prin numeroase săpături arheologice și asidui cercetări ale izvoarelor documentare. Cu remarcabilă intuiție a înțeles importanța studierii așa-numitelor „țări” din cuprinsul Transilvaniei, ca punct de plecare pentru o reconstituire regresivă a structurilor socio-politice românești anterioare secolelor XI — XII. Rodul principal al acestor eforturi l-a constituit lucrarea de doctorat intitulată „Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea”, susținută în 1968. Apărută în volum în 1970, contribuția lui Radu Popa s-a impus imediat mai ales prin rigurozitatea metodologică, fiindu-i decernat premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române. Studiul asupra Maramureșului istoric a însemnat pentru Radu Popa doar începutul unui drum ale cărui etape urmau a fi alte asemenea monografii ale „țărilor” transilvane, care să

ducă apoi firese la o sinteză amplă asupra întregii provincii la începutul evului mediu. Au urmat campanii de săpături la Voivozi și Sănnicolaul de Beiuș, în Bihor, aria cercetărilor sale extinzându-se treptat asupra întregii Transilvanii. Având de înfruntat, nu de puține ori, opoziția chiar fățișă a reginului, a înțeles să se țină la distanță de exagerările pseudo-istorice, să rămână tot timpul de partea adevărului istoric, oricare ar fi fost acesta. Participant la numeroase congrese, simpozioane, întâlniri cu istorici și arheologi străini, la întâlnirile Comisiei mixte de istorie româno-maghiare, a susținut cu demnitate și respect pentru adevărul istoric punctul de vedere al cercetării istorice românești, dobândind și în acest fel respectul colegilor din străinătate. În numeroasele sale studii și articole, alături de preocuparea de suflet pentru Transilvania, și-au făcut loc și alte contribuții privind probleme de metodologie a cercetării, ca și valorificării ale unor descoperiri ori monumente cercetate din alte părți ale țării. Se pot enumera printre acestea mai multe studii privind cercetările de la Păcuiul lui Soare, volumul „*Mărturii de civilizație medievală românească. O casă a domniei și o sobă monumentală de la Suceava din vremea lui Ștefan cel Mare*”, București, 1979, redactată în colaborare, studiul „*Las etapas históricas de la formación de la lengua y del pueblo rumano a la luz de los recientes resultados de los investigaciones arqueológicas*”, SemHist, 6, 1977. În 1988 a văzut lumina tiparului lucrarea „*La începuturile evului mediu românesc. Țara Hațegului*”, contribuție de excepțională valoare pentru cunoașterea evului mediu românesc, unanim recunoscută în țară ca și dincolo de hotare. Pornind de la rezultatele săpăturilor arheologice de la Strei, Hațeg, Răchitova, Streișângeorgiu, Gurasada, Sarmizegetusa-Britonia, Peșteana, de la studierea unui număr considerabil de documente, de la o analiză atentă a toponimiei, Radu Popa a reușit să reconstituie o imagine veridică a Țării Hațegului în preajma anului 1400, oferind cercetării istorice a evului mediu românesc un model și totodată o solidă bază pentru viitoare investigații. De altfel chiar Radu Popa vedea extinderea cercetărilor din Hațeg și dincolo de Carpați, în nordul Olteniei, în 1980 conducând o amplă cercetare de teren în depresiunile Tismana, Crasna și Novaci pentru identificarea obiectivelor arheologice legate de momentul Litovoi. Continuarea cercetărilor din nordul Gorjului, efectuate de colaboratorii săi, i-au confirmat previziunile prin descoperirile recente de la Polata și Valea Mănăstirii. În ultimii ani ai vieții Radu Popa și-a îndreptat atenția către zona deluroasă din estul Banatului, prin săpăturile de la Gladna și Făget, iar apoi prin cercetările arheologice de la Ungra și mai ales Feldioara, către Țara Bârsei. Cercetările din colțul sud-estic al Transilvaniei urmau, după etapele preliminare dedicate studierii colonizării săsești și prezenței teutonilor, să creeze o altă bază pentru investigarea zonelor extracarpătice învecinate.

În activitatea sa de arheolog și istoric Radu Popa s-a ridicat adesea împotriva încălcării eticii profesionale. Avea să o facă din nou, cu puțină vreme înaintea dispariției sale premature. Studiul „*Observații și îndreptări la istoria României din jurul anului o Mic*”, (SCIVA, 42, 1991, 3 – 4), cu o variantă în limba germană în *Zeitschrift für siebenbürgische Landeskunde*, 15 (86), 1991, 1, conține o severă critică, de pe poziția adevărului istoric, îndreptată împotriva falsurilor și aberațiilor care au distorsionat vreme de decenii istoriografia privitoare la etnogeneza româ-

nească. Articolul, prin conținutul său, ar fi trebuit să fie manifestul unui nou început de drum. O soartă aspră l-a transformat însă în testamentul etico-profesional al unui istoric autentic.

În regretabil de puținele ocazii când a avut prilejul să se adreseze studenților Facultății de Istorie a știut să înfățișeze convingător începutul controversat al evului mediu românesc, refuzând să se angajeze pe drumul înșelător al mistificărilor, al pseudoștiinței, câștigând prin aceasta încrederea generațiilor tinere. Fire deosebit de generoasă și inzebrat cu mult umor și căldură, a atras în preajma sa un mare număr de studenți, de tineri, pe care i-a condus, i-a îndrumat cu răbdare în tainele meseriei, devenind un adevărat șef de școală, demn de tradiția înaintașilor. Mulți dintre foștii săi studenți i-au devenit cu vremea colaboratori, bucurându-se în continuare de experiența magistrului, mândri de a-i fi fost discipoli. În ultimii ani Radu Popa a început conducerea a mai multe teze de doctorat în arheologie și istorie medievală, istoria artei și a arhitecturii medievale, dispariția sa lăsând și în această privință un gol.

Atent și la problemele de fiecare zi ale cercetării arheologice, Radu Popa s-a implicat și în organizarea bunului mers al Institutului de Arheologie, în cărui director adjunct a fost între 1976 — 1981, secundându-l cu tact pe prof. D. M. Pippidi. Membru al Comisiei Arheologice vreme de mulți ani, s-a străduit să sporească disciplina săpăturilor arheologice, să sprijine salvarea siturilor arheologice, a monumentelor amenințate de proiectele faraonice atotdistrugătoare. În clipe grele a luat atitudine deschisă față de demolările unor edificii de certă valoare istorică, conștient de riscul pe care și-l asuma. A fost membru al Comisiei Centrale a Patrimoniului Cultural Național ca și al Comitetului român ICOMOS, până la desființarea abuzivă a ambelor organisme de către regimul comunist. Imediat după prăbușirea dictaturii, la finele anului 1989, Radu Popa a luat inițiativa reorganizării activității de restaurare a monumentelor istorice, contribuind direct la înființarea CNMASI al cărei vicepreședinte a și devenit. A reînființat și Comitetul Național Român ICOMOS în 1990, fiind desemnat președinte. În 1991 a fost numit președinte al Comisiei mixte româno-maghiare pentru monumente istorice. În aceeași vreme a devenit vicepreședinte al Comisiei Naționale Arheologice a Academiei Române, fiind ales și membru al Comisiei arheologice a Consiliului Europei. Pe deplin meritat, dar din păcate prea târziu, cu doar câteva zile înainte de moarte, i-a fost decernat Premiul ICOMOS pentru Europa de Est.

A fost membru al comitetului de redacție, iar din 1974 redactor șef adjunct, al revistei „Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie” a Institutului de Arheologie, contribuind în această calitate la menținerea prestigiului revistei. Din 1990 a devenit redactor șef la cele două reviste ale Comisiei Monumentelor Istorice: „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice” și „Revista Monumentelor Istorice”.

După decembrie '89 Radu Popa a înțeles să se angajeze în eforturile generale ale democratizării României. A devenit membru al Grupului

de Dialog Social, în care calitate a participat la numeroase dezbateri în țară și în străinătate pe teme dintre cele mai diverse, centrate pe realizarea statului de drept. Articolele sale publicate, mai cu seamă în prestigioasa revistă „22”, dovedind un real talent de gazetar, mărturisesc încă o dată despre ținuta morală a arheologului Radu Popa.

Prin dispariția lui Radu Popa, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, cercetarea arheologică și istorică românească, pierde o personalitate științifică de frunte, un cetățean, un om deosebit.

Dumnezeu să-l odihnească.

ION CHICIDEANU